

JURNAL

pentru

PESINDIPEA ȘTIINȚELOR NATURALE ȘI ȘEAKTE, ÎN TOATE KLASELE,

pedigiată

de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№. 47.

(Anul al 2-lea)

București

Decembrie 22, 1857

Copinderea. Margaritarii. — Leopards. — Porozitatea corpișilor.

MARGARITARI.

Ce sînt margaritarii? Ce sînt aceste corpișii potînde și strîlăcițoare, care seamănă așa mult cu lacrimile, în kit poezii de nămeskă lacrimile Oceanului?

Între acestea, sînt lacrimile Oceanului; kăci lacrimile sînt mai tot-d'ă-zna însoțite cu dăperi și patimi dăperoase, dar nă ale Oceanului kare nă e simțitor, ci a unei ființe kare trăiește în Ocean, a unei skoici de mare. Șu natralistă italiană anșme Filippi a făcută cercetări științifice asupra nășterii margaritarilor și a găsii kă, kăzsa loră este intrarea șnoră animale mici în koajă saș kasa (Concha) șnoră molășci saș skoici

șpecială (nămite margaritefe); kăci dăpe che acestă animală mikă parazit a intrată în korpișă acestoră molășci, desvoaltă în korpișă loră o inflamațiune și prodăktă a chestei inflamațiuni, este margaritară. Așa dar dămere noăștre sînt datoare unei patimi a unei molășci, skăla loră chea mai frămoașă che împodovește șnă gîță ală și vine făcută.

Filippi a obserbat kă, în mijlocul ființării margaritară se află șnă verme mikă (din familia nămită Trematodes). Acestă verme intră în găra molășcă și kînd o deșkide; de akolo ajăne în interioră korpișă și

de, prin marmkăţra sa prodăce o ipitaŋisne (anpindepe) mi prekəm în kopnă nostpă kind întră čeva streină prodăce o smfăţpă, asemenea mi ačestă verme prodăce în kopnă molăskăli o smfăţpă, kape ne şpăţ imiētrăndăse, devine ŋăţ mărgăritapă.

Dap mtiŋda nă s'a mădămită kă ačeastă deskonepipe, či a vřtă şă se foloseaskă într'ŋăţ modă praktikă de ačeste deskonepipi, Deja Linné, ačestă čelăpă natăralistă din sekolăţă tpektă, a înčerkat şă prodăskă margăritapii înăşpăndă kasa molăşčiloră mi întrăskăndă nişte kopnă streine, însă n'a pėmit. Dap akəm đəpă stădiele serioase ale lăi Filippi mi Kechen-maister kiar şă năle găverne în Eşrona, mai kă seamă ačela din Saksonia mi Bavaria, ađ organisată komisăni mtiŋdăfăce desupe a se konstata, dăkă se poate şpă kăţpă margăritapeloră artifičială înănele păşpi din Eşrona, ŋnde se đină molăşčii prodăskătoare de margăritape.

Şă vorăimă akəm de margăritapii natărală.

Prindepea margăritapeloră natărală, se şpăează în măpi mi în ane đăluč, đəne difepite metode. Akəmă esistă nămai zăce lokăpi ne şăpfađa pėmăntăli ŋnde se găşesk margăritapi natărală. Întră ačeste lokăpi pėmăntăliate, se află în rangăţă đ'intăiă, golăţă măpii Pėrsiče lăngă Valeră, Kongo mi Orməs. De mi metoda prindepii este akolo foarte impefektă; totă prodăce akolo ŋăţ venită de 2 milioane mi žəmtăte taleră spaniolă (aproape ŋăţ milionă galbenă). Dap mai bogată în margăritapi esie însă Čeilon, kape epă vestită în raportăţă ačesta mi în timăpăle antice; kăčii đ'akolo damele nobile din Roma mi kiar mi pėrina Kleopatra din Egiptă, ađ pėimită margăritapii loră. Găverăni Mapei Brităni a pėimită în ană 1797 mi 1798 mai măţă de đoză milioane taleră, apėnda pėntpă prindepea margăritapeloră na ačestă însă; însă đ'atsăni inkăoče, năşpăndă kă ikonomia la ačeastă operăđisne, prodăktăţă s'a imăđinată în kit în ană 1804 găverăni n'a pėţăţă şă pėimeaskă mai măţă de kit o žă-

măte milionă taleră apėnda lokăli čelăi mai bogată în margăritapi, în ačeastă însă kape este însăţ de Kondat mi ŋnde se află şăţ mare vande întrăpi de ačestă molăşčii pėčiomă, păntă la o adănăime de 30 pėčioare!

Dap okăpăđisnea prindepii margăritapiloră este ŋăţ lăkăş foarte nesigăpă: este, kă şă zăčemă ama, ŋăţ žokă de azardă. Kăčii de mi se găşeskă în ŋni molăşčii 50 păntă la 60 mi kiar 80 margăritapi, dap altă dăţă nă se găşente nimikă, sađ foarte mičii, de măpămea ŋnei gămăli de akă; ačeste a şăşmeskă „seminăce de mărgăritapă.“ Ačeste nă se întrăşăđează đpėntă skăle, či se măşează mi păłberă loră se întrăşăđează în Oriēntă đpėntă pėmediă, akolo se găşente mi măktăpi de margăritapi. Dap întră toate đpărie pėmăntăli, găsimă kă în Kina şăđăđă đ'a pėpta mărgăritapăţă đpėntă skăţ, este čelă mai bekiă; kăčii akolo oamėni ađ pėţtată margăritapi inkă 2250 de ani nainte de Xpistos, de ačea întră obiektele de valăore păţfite, đpėnt dăđădiele statăli kinezeskă, fişpă atsăni mi margăritapii.

Este intepesantă đ'a făce o komparăđisne întră raportărie beki mi noi ale voiačioriloră, în raportăţă prindepii margăritapelor.

În ană 1666, raportăţă Herport, o flotă komăşă de 400 korăbi, a mepăşă la banka mare din Čeilon. Oamėni akonepiđi kă o maskă de feră din kape o đeavă mepăđăđă neste şăpfađa ačei, şepăndă pėntpă pėşpăđisne, s'a afsndată în mare mi a skos đ'akolo skočii de margăritape, kape le ađ năşă la soape kă şă se pėţpečaskă, ne şpăţ ađ skos margăritapii dăntp'insăle; însă ačesta a prodăş o pətoare ama de mare în kit în păđine şăntămini, dăntpe 20,000 de oamėni adănađi akolo, ađ măpăţă 15,000! La deskidepea ačestoră molăşčii sađ skočii, întră 20 poate kă 19 sănt goale, ne kind în şăna poate şă găşeskă mi 20 de margăritapi. Đəne ačesta, imăpăţă margăritapii în difepite klase, đəne măpămea loră. Čei mai măpi sănt de măpămea ŋnei ačene.

Dap în timăţă modėpnă, adekă în ană

1803 a deskpis znš voiaiorš, anšme Percival, modžlš prinderiī margaritarelorš la Čeilon. Elaš ziče: vñčile de margaritari d'akolo sint mai 'nainte esaminate de kštre o komisie a gžvernzlš, mi nšmai ačelea kape sint deklapate gata, sint date in apendž mi esploatare. Sint difepite sezioane in kape se žrmeazž ačeastž okšpačizne, mai kž seamž de la Fevžerpie nñž la Aprilie. In toate zilele plekš atžnčī la znš semnš datš, toate koržvīle mergīndž ne mare. Afšndatorīi se las žos prin mižlokžlš žneī niētre grele, pšžž la o adīnčime de 4 nñž la 10 stīnžini; ei potš sž ržmīe žos sžž apž, trei, patř ži-nžte fžřž pššfiare; in ačestž timpž adžnž žnš afšndatorš nñž la 100 molžšvī; dar vžzīndž žos žnš margaritarš mare, afšndžtoržl in skoate indatz mi in ingite ka sž-lš fžre; de ačee a pendamiī, stžnīnī dorš, kīnd až vžnzialž kž žnš afšndžtorš a ingiūt žnš margaritarš, in sileskš prin vžřsžtžre mi kžřžnenī a-l da inapoī. Akžm molžšvīi skomī sžž, se pšžž la soare ka sž pžtrezeaskž, ne žřmž skotš mžrgžřitariī dīntř'insele, le kžřždž, le poleazž, le ingžřpreskš mi le transpourtš in Ežropa.

Akžm gžvernzlš Englezž nž mai dž in apendž vñčile mi kīntigž ne anš nšmai 50,000 de galvenī.

Dar mi in Iaponia mi Kina esistž lokžři žnde se prīndž mžrgžřitariī. Lokžlš čentřal pentřž komerčlš margaritarelorš in Asia, este oparžl Madras in India; d'akolo vine mai tot margaritaržl in Ežropa; inšž čei mai marī ržmīnš in India pentřž sžveraniī Asiē, čei mai mičī čeva, se trīmitš in Ežropa, pentřž kžřčile regalē d'aičī. Im-pžračīi kinezī až o mare slžvīčizne pentřž margaritariī; inkž in anžlš 100 'nainte de Xristosš, imperatoržlš kinezž Vati a trīmis o flotilž la očeanzlš indikš ka sž kaste akolo margaritariī. Dar mi poučlžlš kinezž ižvšnte mžlžž ačeastž skžlž, va inkž gžsim akolo niinte istoriī estřavagante. Aša ziče o tradičizne kinezž; kž odatz s'a prīnsž žn

margaritarš ama de mare mi de lžminosš in kīt la lžmina lži, a feřžž opežž! Eatž žn vasmž!

Dar mi in Amerika se prīnde margaritariī in mai mžlžte lokžři, la golžl de Meksikš, la golžlž de Panama mi Kalifornia. In timpžlš nostřž s'a gžsitš vñčī de mžrgžřitariī mi līngž džřmžřilē de Nev-Jersey; akolo a gžsitš žnš margaritar d'o valoare de 1000 dolari (600 zvanzigī). — In Afrīka esistž nšmai žnš lokš līngž Alžeria, žnde se prīnde margaritariī in mare.

In Ežropa se gžseskš margaritariī nšmai in žnele rīřři dar nž in mare. Kīarš istorikžlš romanš Tacitu mīia kž in žnele rīřři din Anglia se gžseskš margaritariī. De la anžlš 1761—1769 prīnderea margaritarilorš la Perth in Skogia a dat žnš kīntigš de 20,000 galvenī. Dar mi in Franča mi Đermania mi mai kž seamž in Saksonia in rīžlš Elster, se gžsesk margaritariī, inšž ordinariī; mai 'nainte prīndeaž margaritariī mi in Svejia mi Livonia, Arxangel mi Novogorodš.

In timpžlš modernš až gžsitš o metodž a skoate margaritariī din molžskš fžřž sž-l omoare; ačeastā va prodžče kž timpžlš žnš mare fološž la ačeastž ramžřž aindžstřieī de lžksš.

In Kina a ințrežindatz de mžlžž timpž metoda žřmžtoare supre a prodžče margaritariī artifičialī; adikž komīi adžnš akolo molžšvī in lžna lži Aprilie mi Maiš; le deskidš gžřa mi bagž akolo o vžkatž de lemniž de vambžž, ne žřmž vinš čei marī mi pšžž akolo vžkčđī de aramž, de oase mi de netre potšnde, ne žřmž pšžne akolo ka 3 līngžři pline de pžžbere de solzi de penite amestekate kž apž, le skotš vžkčđīle de vambžž mi 'i bagž inapoī in apž, žnde molžšvīi remīnš trei ani, ne žřmž le skotš mi gžseskš margaritariī ințř'insele. Ast-fel prodžkš o materie, kape seamžnž mžlžž kž margaritariī adevžračī (nšmele dorš este: Mushel-Perls). Dar lžkřž kžřios, kinezīi sint in stare a da ačestopš mžrgžřitariī forma oparž-kžřřia oviēktš; e destžl ka sž pšžie akolo

forma znei obiectă (s. e. o pagodă) și acest obiect se face de margaritară în corpișă molășcelor.

Este o întrebare dacă într'adevăr s'a găsit până acum zne margaritară aha de mare, înkît să poată fi privity ka rețete țetlor, întokmai prekșmă diamantăz Koi-elner, este privity akșm ka rețete diamanților?

Eat ș pșșșșșș:

Mărgăritară țelă mă mare, kare eșșț în Eșropa, eșș țela kare a ornăț kapele rețelă Filip IV din Spania, eșș a kintțit 126 karați. Dar în tresorăz Mongolăz țelă mare în Asia, s'a găsit zne margaritară d'o lăpșime d'șn țolă mi d'o lăpșime de 2/3 țolă! Papa Pașl II a kșmpșrat zne mărğăritară pentș 140,000 galbeni! Papa Leon X a kșmpșrat zne altă mărğăritară pentș 80,000 galbeni. Repșșlika Venetiei a trimis în anș 1537 Șșltanșli Șoliman II, drent ș dar, zne margaritară kare

a kostăț 100,000 galbeni. La Panama s'a găsit zne margaritară de mărșime zne oș de porșmăș, avind o valoare d'șn milion de taleri (333,000 galbeni) acesta l'a țbat Filip II din Spania în anș 1597. Dar margaritară țelă mă mare de kare se știe până akșm, era țela al reținei Kleopatra din Eșintș, ne kare ea, drent koketșrie l'a datăș lși Antonis într'o eșșșșșș, adikș l'a disolțș în oșet; kșçi margaritarii (kare șint kompșș de karbonăț de kalčiș saș țivșșș) se desolțș în ori țe așidăș saș lăkrș akrș (oșet, vinș akrș).

Eat șap o kșpiozitate! Margaritarii ne șint în okișz kimistaș altă nimikș de kitch țivșșș, prekșm diamanții ne șint alt nimik la kimistă de kitch kșșșni. Eatș la țe se redășkș în mtișșș șkșșș, idolii țeșșș șmanș, mă kș șeamș a seksșli frșmosăș. Într'adevăr așis șn șavant, analiza eșș kite odatăș inamikș frșmșșșșș, anoī analiza kimikș prodșș felșșmi de desilșșșni mi mikșorș

ЛЕОПАРДЪЛЪ SAȘ ПАНТЕРА.

Leopardș (Felis pardus, felis Leopardus L.) eșș mi eșș zne animală din familia pisicelor, va ș zikș eșș mi eșș zne vșrș vșș kș leșł, de țeșa e mi nșșeș lși de *Leopardș*.

Natșralistii priveskș akșmș Leopardș mi Panthera ka o singșrș șpedș. Dar Buffon, kare era d'o opinișne kontrarie, karakteriză Leopardș în modșł șrmștorș: „Çel d'intiș din țește animale, zicē eșș, kare se gțșște în kontinentșł bekiș, eșș Panthera țea mare, kare era kșnoskșț la Eșenii antiči, șșș nșșime de *Pardalis*, dar Latiniī antiči o nșșeskș *Panthera* saș *Pardus*, kare nșșe s'a skimșatăș în limba Romanilorăș mă ne șrmș în țela de *Leopardus*. Korpiș țeșș animală kindăș e kpreskțș vine, are 5 saș 6 nișioare lăpșime, de la vșrșłș votsłłș nșșș la inçentșłș koadē, dar koadā inșșș are

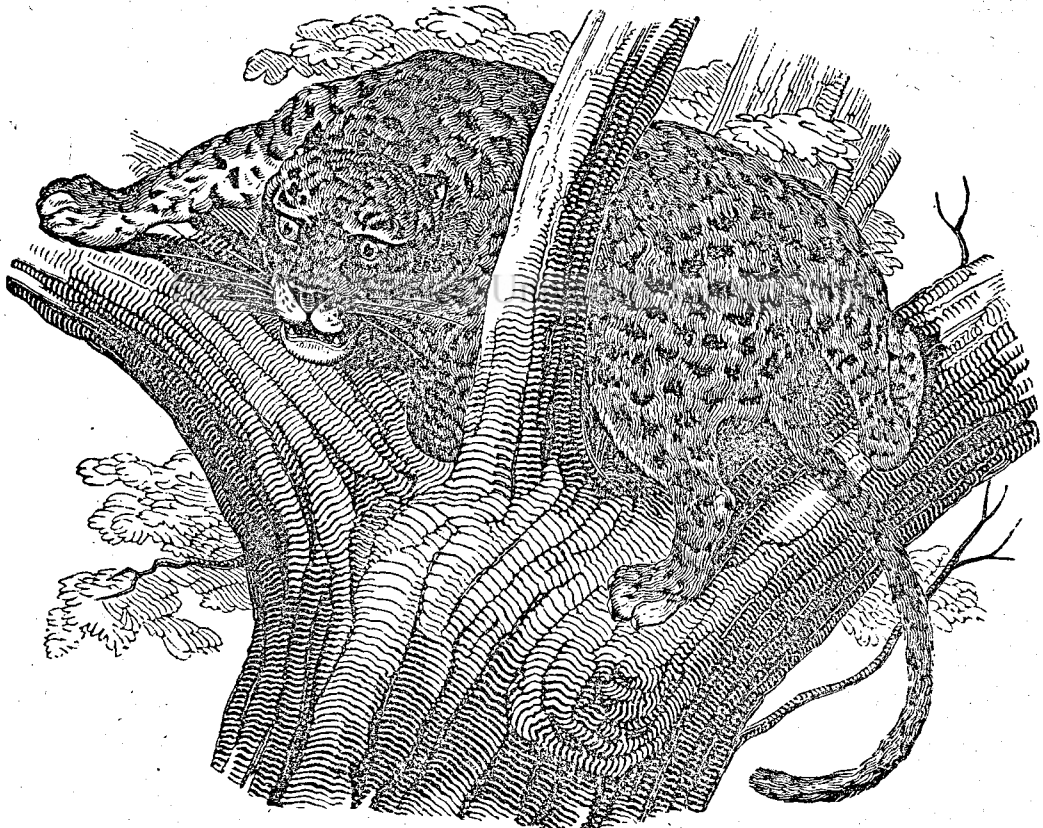
doșș nișioare lăpșime. Çela sa eșș d'o koloare galbenș inkisș la șınare mi la amindorș latșrie korpișli, dar șșș vșrț e neagrș; anoī din intervalăș în intervalăș se vđđș ne đinsa nete potșnde saș ovale negre, kare șeamșț kș niște inelē marī; mă toate aș mi o patș neagrș în çentș; inșș ne kașș, ne pentș, ne vșrțș mi ne nișioare aș mi nete pline în mișokăș. „Leopardșł, kontinșș Buffon, eșș zne animală, kare trșente lășgș rışłș Senegal în Gșineeā mi alte țșri meridionale, e mă mikș de kitch Panthera țea mare; kșçi are nșșmā 4 nișioare în lăpșime. Çela sa ne nișioare eșș galbenș inkisș, ne kind ne vșrțș alăș, anoī neteș negre în formș de inelē kare se gșșeskș ne korpișł lși, șint mă miçi de kit țeșeā ale pantereī saș a Onçei mi mă toate șșnt kompșșș de patș, çinçi nete miçi pline.

Kiар ачеастъ deskriepе але лѣи Buffon, n'a пѣтst ѣnkpedingа ne natсралистii modernѣ, кѣ Леопардѣлѣ шѣ Пантера sѣnt доѣ спеге шѣ еѣ ѣѣ прѣвескѣ ка о сѣнгѣрѣ спегѣ.

Дар оѣ кѣм, карактерѣле зоологѣче а-ле ачестѣи аѣималѣ sѣnt челе ѣрмѣтоаре. Елѣ аре, ка пѣсѣка, зѣнѣ корпѣ сѣпѣдѣре, о коадѣ лѣнгѣ, капѣлѣ ротѣндѣ, ѣрекѣле скѣрте шѣ ротѣнде, лѣмба аконерѣтѣ кѣ нѣмте пѣпѣле тарѣ Грѣссѣлѣ окѣлорѣ сѣи е крѣпатѣтѣ totѣ ка ла пѣсѣкѣ; аре кѣте чѣнчѣ деѣете армате де зѣнгѣи тѣлоа-се, тарѣ шѣ кѣре поате сѣ се аскѣнзѣ (tok-мѣи ка ла пѣсѣчѣ).

Елѣ се грѣсѣмте ѣн климеле челе мѣи каде але Афѣрей шѣ Асѣи patria тѣгрѣлѣи; аколо се пѣне ѣн пѣдѣрѣ dese, дар зѣмѣлѣ шѣ лѣнгѣ рѣсѣрѣ шѣ локѣрѣ локѣите де оаменѣ, зѣnde gonemte дѣне аѣимале domestѣче, ка сѣ ле мѣнѣнчѣ; ѣнсѣ пар атакѣ не зѣнѣ омѣ. Елѣ се агадѣ шѣ не зѣнѣ арборе кѣ о мѣре fa-чѣлитате. Воѣаѣиорѣи прѣfindѣ: кѣ, карнеа лѣи е вѣнѣ де мѣнкѣре; пѣлеа лѣи е foarte sti-матѣ.

Де шѣ е dѣfѣчѣлѣ d'a зѣмѣла кѣ леопар-дѣлѣ саѣ пантера шѣ а'л ѣнвѣда ла чева, ѣн-сѣ сѣ прѣfinde кѣ локѣиторѣи дѣн дѣрѣле зѣnde

Leopardulū (felis pardus L.)

se пѣне леопардѣлѣ саѣ пантера, се сеѣвѣскѣ кѣ пантера ѣнвѣдатѣ ка, кѣ нѣмте кѣиѣи де вѣнѣтоаре, пѣind-o ѣнсѣ не дрѣмѣтѣ ѣнтр'о ко-ливѣ ѣнкѣсѣ шѣ нѣмаѣ кѣнд вѣнатѣлѣ се ара-тѣ, ѣѣ deskide зѣма колѣвѣи, атѣнчѣи пантерѣ се арѣнкѣ асѣнра вѣнатѣлѣи шѣ'л пѣpinde, ѣнсѣ кѣнд s'a ѣntѣмнатѣ ка сѣ нѣ'л поатѣ пѣpinde, де рѣmine се фѣче атѣта де фѣрѣоасѣ ѣн кѣтѣ

este ѣн stape сѣ се арѣнчѣ кѣар асѣнра стѣ-пѣнѣлѣи еѣ ка сѣ-лѣ омоаре, daka ачеста нѣ ѣнгрѣжѣмте а арѣнка ѣнаѣнтеа еѣ, вѣ'зѣнѣ мѣел кѣ кѣре сѣ-ѣ потолѣаскѣ фѣрѣа еѣ чеа сѣнѣ-роасѣ.

Алѣи воѣаѣиорѣи рѣпортѣ кѣ, кѣнд локѣито-рѣи дѣнѣ рѣлѣ Senegal пѣpinde зѣнѣ леопардѣ, шѣ ѣл адѣк ѣн орам, fakѣ ачѣаста кѣ о ма-

ре перемоніе, кѣчи атѣнчі кіар реѣеле ора-
шлѣи мерѣе съ'л інтімніне, fiind кѣ, зиче елѣ,
se кѣвине ка зп реѣе съ пріімеаскѣ зпѣ алѣ
реѣе, адікѣ леопардѣлѣ, каре есте прівитѣ ла
еї ка реѣеле анималелорѣ. Дар дѣне че аѣ
адѣс ачестѣ реѣе ал анималелор кѣ алаїѣ ші

парадѣ ла піада орашлѣи, реѣеле оаменілор
інсѣшї іл омоарѣ ші імпарте карнеа лѣи ла
понѣлѣлѣ съѣ. Еатѣ о політїкѣ кѣрїоасѣ ов-
серватѣ інтре ачестѣ реѣе алѣ зпорѣ оаменї
сълватїчі кѣтре „fratele съѣ“ реѣеле анима-
лелорѣ selvatiche.

ПОРОЗИТАТЕА КОРПЪРІЛОРЪ.

II.

Porozitatea corpurilor are o în-
fuziune mare нѣ нѣмаї асѣпра гресѣтїї лор,
чі шї асѣпра алторѣ кѣалїтѣїї fiziceї лорѣ.
Аша s. e. штімѣ кѣ корпѣрїї порошї sїnt кон-
дѣкторї рѣї pentрѣ кѣлѣдрѣ. Кїнд о вѣка-
тѣ де лемнѣ арде ла зпѣ кѣлѣтїїѣ, нѣтемѣ
преа вїне съ џїнемѣ ачестѣ лемнѣ кѣ кѣлѣтїїѣл
чел-л-алѣї вїнїтѣ; дар кїнд інкѣлзїмѣ таре
кѣлѣтїїѣл знеї верѣеле де ферѣ, тоатѣ варга се
face іndатѣ атїт де калдѣ, інкїтѣ нѣ нѣтемѣ
съ џїнемѣ нїчі кѣлѣтїїѣлѣ чел-л-алѣї вїнїтѣ,
asta провїне fiind кѣ ферѣлѣ шї toate мета-
леле sїnt кондѣкторї вѣнї pentрѣ кѣлѣдрѣ шї
лемнѣ, нѣ. Афарѣ де лемнѣ шї лїнѣ, пѣрѣ
де animale, вѣмбакѣлѣ шї кїмїна шї маї кѣ
seашѣ кѣрѣзнії sїnt кондѣкторї рѣї pentрѣ
кѣлѣдрѣ. Ачестѣ кѣалїтате а лорѣ есте шї
казза кѣ не servїмѣ кѣ vestminte де лїнѣ,
де вѣмбакѣ саѣ де кїнепѣ саѣ кѣ вләне де
пѣрѣ ка съ не презервѣмѣ іарна де frїgѣ;
кѣчи ачесте обїекте інвелїндѣ корпѣлѣлѣ nostрѣ,
їmpedїкѣ кѣлѣдрѣ natралѣ а корпѣлѣї nos-
трѣ ка съ нѣ се рѣспїndeаскѣ афарѣ вїн аерѣ
шї аша не џїнѣ калдѣ. Кїнд ішї імаїнїтѣ
чїнева кѣ о вләнѣ вѣнѣ не дѣ іарна кѣлѣдрѣ,
е грешїтѣ; кѣчи вләне este зпѣ лѣкрѣ
mortѣ шї н'аре кѣлѣдрѣ, дар вләне пѣроасѣ
прїн кѣалїтатеа са де кондѣкторѣ рѣѣ де
кѣлѣдрѣ, нѣ кондѣче кѣлѣдрѣ корпѣлѣї nos-
трѣ афарѣ ла аер рече, де ачееа не рѣмїне
кѣлѣдрѣа noastrѣ пропрїе шї не е калдѣ. Де
ачееа о съ інѣлеагѣ чїнева обїчеїлѣлѣ зпор
понѣлї докѣиторї клїмелорѣ калде d'a fi ім-

врѣкатѣ шї вара кѣ вләне; кѣчи вләне, інток-
маї кѣм їmpedекѣ еарна ка съ нѣ eastѣ кѣлѣ-
дрѣа корпѣлѣї nostрѣ афар' вїн аерѣ frїgросѣ,
аша їmpedекѣ вара ка кѣлѣдрѣа преа mare а
soarelѣї че domnește атѣнчі, съ нѣ інтре вїн
корпѣлѣлѣ nostрѣ. Аша дар мергїндѣ чїнева
вара вїн вләнѣ ла soare, ії ва fi маї рѣко-
росѣ де кїтѣ ла зпѣ мергїндѣ кѣ пелеа гоа-
лѣ ла soare.

Pentрѣ arhitekтїї, кѣнотїнїнда порозїтѣїї
corpurilor, este d'o foarte mare їmportанѣ.
Еатѣ вїн че modѣ. Е штістѣ кѣ зпеле case
аѣ зпѣ defektѣ кѣ перенїї лорѣ sїntѣ totѣ де
зна зї. Де зуде провїне ачестѣ? Ачестѣ
провїне кїндѣ кѣлѣдеunte чїнева о касѣ де пе-
тре foarte masївѣ шї деасѣ. О asemenea пїа-
трѣ каре окѣпѣ тоатѣ grosїмеа zїдѣлѣї, іарна
кїндѣ кѣлѣтїїѣлѣ еї се афлѣ афарѣ вїн frїgѣ шї се
рѣчеме, атѣнчі іndатѣ кондѣче frїgѣ ла кѣ-
лѣтїїѣлѣ съѣ челѣ алѣ че се афлѣ вїн касѣ;
прїн зрмаре, авѣрїї калзї дїн касѣ се кон-
denseазѣ вїн ачестѣ кѣлѣтїїѣлѣ інтокмаї ка не
fага дїн інтрѣ а џеамѣрїлорѣ каре се зѣлѣ шї
се нѣдѣшескѣ. Де ачееа, нѣ е вїне съ факѣ
чїнева перенїї caseї sale d'o singррѣ пїатрѣ
groasѣ шї masївѣ. Дѣ ачееа casele де кѣ-
рѣмїдѣ саѣ де пѣмїнтѣ галбенѣ џїнѣ еарна
маї калдѣ шї нѣ се нѣдѣшескѣ аша ка ка-
sele де нїетре masїве.

Дар porozitaїea are o їnfuzїе mare шї
асѣпра консервациїнеї corpurilor organїche;
(plante шї animale) кѣчи, кїнд порїї зпїї корпѣ
sїnt нлїїї де аерѣ, корпѣлѣлѣ съ strїкѣлѣ кѣрїндѣ, дѣ

aceea kindă voimă s'ă p'ăstrămă m'ăltă timnă
z'nă korpi organikă (s: e. plantă mi karne),
at'nci le p'ănemă intr'z'nă teaskă kape ana-
sindă as'ăpra molekiloră (p'ărticeliloră) kor-
pălăi, gonemte aerăi mi ana d'ntp' in-
mii mi le konservă ana. De acea pa-
strama se p'ăstrează m'ăltă timnă mi nă se
strikă.

Dar mi konserva'iznea korpiiloră ne-
organici s. e. petriloră, deinde de porozita-
tea loră. Pietrile neroase nă se konservă
m'ăltă; k'ăci în porii loră intră mik'ăt'ări de
ploaie kape iarăa îngedă, apoi giada le krapă.
De acea arhitek'ii kape voră s'ă zideaskă
k'ăd' r'i foarte mi d'ăraie (p'rik'ăm podări
mi fort'erece) s'ă le k'ădeaskă năma' dă pie-
tri masive mi neporoase.

Nă năma' aeră, ci mi fel'ărimă d' alte
gaze saă av'ări sintă avsorbite (ing'ite) prin
porii korpiiloră, de acea aceste korpi
v'sorvă mi z'nele gaze v'ătmătoare. Acea-
sta e kassa k'ă vestmintele de lînă
ш. ч. л. devină lim'ăioase kindă aă venită
în kontaktă (at'ncere) kă z'nă omă saă ani-
mală, kape are o voală lim'ăioasă; mi asta
este kassa k'ă asemenea obiekte provenindă
d'ntp'o dară z'nde este v'ăma, trevăe ma' na-
inte s'ăz'nă k'ărd'eniei karantinem'ăi ka s'ă
skoată konta'iză saă modima ask'ănsă în
porii loră.

Porozitatea, kape esistă intr'z'nă gradă
naintată la k'ărvăni, a f'ăk'ă k'ă avestă korpi
a devenită foarte p'ăciosă mi înind'stpie spre
k'ărd'eniea korpiiloră. S'a f'ăk'ă esper-
m'ăntă, aă strek'ărată s'ăp'ăv'ăt'ări d'ane p'ătr'ede
mi p'ătr'eoase prin p'ăv'ărea de k'ărvăni mi
îndată ana a devenită limpede, frămoasă mi
f'ăv'ă ni'ă o odoare! k'ăci k'ărvăniă aă ingi-
nită în porii loră materiile nek'ărd'eniei mi
p'ătr'ede amestekate kă apă. Aceasta este
mi kassa k'ă mi ana noastră t'ărvăre din Dim-
novidă, devine limpede mi frămoasă kindă se
st'ăkoară prin petra poroasă, kape o d'inemă
dinadinsă în kasă pent'ă k'ărd'eniev'ă ape.
Dar platina este z'nă metodă p'ăciosă kape
făce es'ăp'ăizne din toate cele alte metale;

k'ăci ea e at'ă de poroasă mi porii sei în-
gită at'ă aeră, în kită avestă aeră se'ndeasă
în avem'ăi porii, mi prin îndesare, se ap'ăin-
de din sinem'ăi.

Pelea korpălăi nost'ă este mi ea plină
de nenămerom'ăi porii nevizibilă. Prin'ăvem'ăi
porii esă ne'ncetată av'ări de apă din kor-
pălă nost'ă; p'ătemă k'ăpă s'ă z'icemă k'ă cea
ma' mare parte a apei kape o vemă, ese prin-
tr'ăvem'ăi porii. Aceste av'ări kindă esă din
korpi, se p'ăceskă mi devin mik'ăt'ări de apă
însă foarte mi'ă mi nevizibile mi kon-
tr'ăv'ăe a p'ăkori k'ăd'ăra nielăi noastre mi
ne făce posibilă kă p'ătemă s'ă p'ăm'ănemă
kite o dată intr'z'nă aeră foarte k'ădă (s. e.
intr'o vae de vaporă, p'ăscaskă saă t'ăp'ăes'ăkă).
Doi savan'ăi Engleză Banks mi Solander aă
t'ăk'ătă esperimentă mi aă p'ămasă kite ontă
minăte intr'z'nă k'ăntoră plină kă vaporă de
101 grade adikă kă 21 grade ma' k'ădă de
kită ana f'ăv'ăinte mi în kape în p'ăv'ăine mină-
te s'a p'ăt'ătă koave z'nă oă! Transpirăiznea
ne'ncetată a av'ăriloră em'ăi din porii kor-
pălăi loră, p'ăkorindă'i korpălă, a f'ăk'ă kă
nă s'aă n'ăp'ăită în avestă k'ăntoră.

Z'nă korpi porosă este în stape a av-
sorbi (ing'ini) dif'ăp'ăte gaz'ări saă av'ări mi av-
vestă gază se îndeasă în porii avestoră kor-
p'ări. De acea vedemă kă o v'ăkată de me-
tală platina kindă este poroasă, ingite m'ăltă aer,
(60 de ori ma' m'ăltă adikă intr'z'nă s'ăp'ăiă
d'z'nă d'olă k'ăvikă sint koprinse 60 de do-
l'ări k'ăv'ăe de aeră) mi în îndeasă în porii
s'ăi ana de m'ăltă ink'ătă se ink'ăz'emte in-
tr'at'ăta kă ap'ăindă gazăi idro'ăenă. D'ne
aveste vaze sint lăk'ăpate ni'mte m'ămine de a-
p'ăinderă fok'ălăi.

Pe avestă temeiă este vazată metoda d'a
p'ăp'ăara s'ăit'ăra din g'ănoiă. Adikă fakă ni-
mte zid'ări poroase f'ăk'ăte de p'ăm'ăntă galben
v'ăp, naiă, v'ăv'ăme, g'ănoiă mi alte p'ăv'ămi-
d'ări de korpi'ă animale. Aceste zid'ări sint
din timnă în timnă z'date kă apă. Prin'ă-
v'ăasta, g'ănoiăiă mi p'ăv'ăv'ăid'ăle organice se
împ'ătr'ezeskă, se formează în aeră gazăi a-
moniakă, din amoniakă se făce av'idă n'ăp'ăikă

kape fiindă ingiuită de către var și chenzha zidșriporș, se kombină și prodăce silitpă.

Acestă procesă al formărei silitpei, se arată kite odată în kasele oamenilor făr vosa și plăcherea lor; adikă în țnele kase igrasioase kape staș ne zăș pămîntă nomolosă, se arată ne pereci albi niște nete koropate, kape seamănlă mătă kă văbele kape eșș ne pelea omăli; ačeste nete konpinde silitpă. Negremită kă asemenea kase nă sint sântoase pentră lokșinda oamenilor. De ačeea, o să ne esplikămă kăm poate vîlăș vovbeaskă de niște văbe țe eșș ne kase și kape trevșe inkise; kăvî în orient, Egiptă, Spania, Xilî în Amerika și mai în toate klimelē kalde, se vede ačestă fenomenă.

Prin porozitatea korșriporș, sîntemă în stape să prodăchemă auidă sșfikă saș vitriolă. În țnele lokșri țnde sint văi de pșioasă, aș ovîceiș kă mai mătă volnăvî se skalăđă într'zăș vasiň kape se află într'o odae vine inkisă. Akolo s'a observată kă skindșripe și perdelile kasei, đne kîțva timpă sint negrite, arse ka de vitriolă. Dar kăm se formează aivî vitriolăđă? Eată kăm. Gazăđă sșlșr-idrođenat (kape easă neinčetată đin vasiň șmplăđă kă apă de pșioasă kalđă) se kombină kă oksijenă aerăli țe se află în porii skindșriporș și ale perdelelor, și dint'ăčeastă kombinăđișne easă de lokă auidă sșfikă saș vitriolă kere le arde.

Totă ne leđa porozităđii korșriporș, este vazată metoda d'a face iste ođetă prin pșzțșpi de lemne, kape se pșňă într'zăș vștoiă amezată într'o odae kalđă neste, vștoiă pșne zăș sasă plină kă zăș fșidăș preparată, de o parte pakă și 2—3 pșrđi apă. Ačestă vasă are o gază făkță astfel, kă dint'insa easă neinčetată ka o đșmă sșvđipe de ačestă fșidăș mi kade neste pșzțșpile de lemă aflăndă-se în vștoiă. Dar vștoiăđă are șos o gază prin kape se skșrpe ačestă fșidăș. Kînd a așșș șos la gază

vștoiăli, eată kă s'a făkță ođetă! Dar kînd toarnă čineva ačest ođet slavă inkă odată în mođăđă arțată neste pșzțșpile de lemne đin vștoiă, kîștigă zăș ođet mai tare.

Kașza ačestăi procesă kimikă este kă rakizăđă vîindă în kontaktă (atingere) kă aerăđă îndesată, kape se află în porii pșzțșriporș de lemne, se kombină kă oksijenă ačestăi aeră, se akrește și devine ođetă.

Dar kînd gșnoiăđă zăđă, saș lîna zăđă, saș o klaie de fină neșkată vine, s'aprinde; ačeasta este iar efektăł porozităđii finăli, a gșnoiăli și a lînei kape lșesnește aprindea pșrtičeloră organice prin mizlokă aerăli îndesat în porii și inkălzit.

Dar kiar și fenomenăđă, kașza de țe planțele kreskă zite și vine într'zăș pămîntă plină de xămă, se esplikă prin porozitatea korșriporș, adikă a xămăi, kape konpinde mătă aer și mizločește inkălzirea semîndeloră vșgate în pămîntă, și kă inkălzirea și deskomșnerēa și kreșterea loră. Apoi xăma ingite și mai mătă apă de kîț altfel de pămîntă (esneriunđa a arțată kă xăma ingite 40 pșrđi apă, pămîntăđă ordinar nămai 7 pșrđi, pămîntăđă de grăđină 17, pămîntăđă galbenă 10—15 pșrđi și nisinelă vșposă nămai o parte). Este dar învedepată kă, kă kîț zăș pămîntă konpinde mai mătă apă, kă atîț este mai roditoră.

Totă prin porozitatea korșriporș ne esplikămă de țe folosește zăpada ama mătă la semînele vșgate în pămîntă toamna; kăvî prin țeră, krapă pămîntăđă și devine mai poroșă; în ačestă porii se adășă aer, apoi prin zăada kape akopere iară pămîntă, ačest aeră pșmine kalđă; ama dar primăvara kînd se inkălzēște timpăđă se strekoră în ačestă porii ai pămîntăli și kățđimi konsiderabile de apă. De ačeea semînele gșseskă primăvara toate kondiđișnișle nečesariđ pentră kreșterea loră, adikă aer, apă și kăldăřă, de ačeea se desvolță și inflorēsk ama de vine

(Ва зрна.)